

Teresa van Ávila

Uw brieven beuren mij op

Een keuze uit haar briefwisseling

CARMELITANA

© Carmelitana, Gent (www.carmelitana.be)

Oorspronkelijke titel: Teresa de Jesús, *Obras Completas*, EDE, Madrid, 2000

Keuze uit de brieven en inleidingen: Carlos Noyen

ISBN: 978-90-76671-97-0

D/2015/0770/03

Vormgeving: Press Point.be, Deinze

© Het schilderij (afkomstig uit de Carmel de Pontoise) op de kaft is eigendom van 'Fédération des Carmélites de France-Nord'. De foto (alle rechten voorbehouden) werd ons vriendelijk bezorgd door 'J.-Y. Lacôte/Conservateur des antiquités et objets d'art du Val d'Oise.'

Druk:

NUR: 707

Inhoud

Inleiding	11
Brieven	27
1. Zend mij een paar duifjes (Aan Alonso Venegrilla, 12 augustus 1546)	29
2. Hoe kunnen ze zoveel van mij houden? (Aan Lorenzo de Cepeda, 23 december 1561)	30
3. God geeft zich zonder maat (Aan García de Toledo, juni 1565)	33
4. Uw karakter past niet bij iedereen (Aan Luisa de la Cerda, 18 en 27 mei 1568)	34
5. Mijn ziel (Aan Luisa de la Cerda, 23 juni en 2 november 1568)	36
6. Groot in de ogen van God (Aan Francisco de Salcedo, september 1568)	37
7. De duivel werkt ons tegen (Aan Diego Ortiz, 9 januari en half augustus 1570; aan Alonso Álvarez Ramírez, 19 februari 1569)	39
8. Een echte zakenvrouw (Aan Lorenzo de Cepeda, 17 januari 1570)	41
9. Vergeet me niet! (Aan Antonio de Segura, februari 1570)	44
10. Ik hou niet veel van hem (Aan María Sarmiento de Mendoza, midden juni 1571)	45
11. Ik heb een beetje opbeuring nodig (Aan Luisa de la Cerda, 7 november 1571)	46
12. Wat moet ik van u denken? (aan Juana de Ahumada, 4 februari 1572)	47
13. Naar men zegt bent u boos op mij (Aan María Sarmiento de Mendoza, 7 maart 1572)	48
14. Een zeer heilige pater (Verschillende brieven over Johannes van het Kruis, 1572-1581)	51

15.	De vader van mijn ziel (Aan zuster Ana de Jesús, december 1578)	55
16.	Veel vrouwen onder één dak (Aan pater Ordóñez, 27 juli 1573)	56
17.	U hebt mij betoverd (Aan zuster María Bautista, 14 mei 1574)	57
18.	U bent nog te weinig nederig (Aan pater Domingo Bañez, eind februari 1574)	58
19.	Indien ik wist te klagen zoals u (Aan Teutonio de Braganza, juni 1574)	60
20.	U zien is een vreugde (Aan zuster María Bautista, september 1574)	62
21.	Let op de neiging van uw geest (Aan Antonio Gaytán, december 1574)	64
22.	Uw onvolmaaktheden verbazen mij niet (Aan Teutonio de Braganza, 6 januari 1575)	65
23.	De beste dagen van mijn leven (Aan Alvaro de Mendoza, 11-12 mei 1575)	67
24.	Wij hebben hevige ruzie gemaakt (Aan pater Generaal Giovanni Batista Rossi, 18 juni 1575)	69
25.	Ce que femme veut... (Aan koning Filips II, 19 juli 1575)	74
26.	U bent zo koppig (Aan zuster María Bautista, 28 augustus 1575)	75
27.	Wat is me dat voor een ezel? (Aan pater Gracián, mei-november 1575)	77
28.	Meer verdriet dan vreugde (Aan zuster María Bautista, 30 december 1575)	80
29.	Soms hebben wij, vrouwen, het bij het rechte eind (Aan pater Generaal Giovanni Batista Rossi, januari 1576)	82
30.	Ik bemin hem ten zeerste (Aan zuster María Bautista, 19 februari 1576)	87
31.	Ondanks al uw gebreken (Aan pater Ambrosio Mariano, 9 mei 1576)	89

32.	Wil mij toch gauw schrijven (Aan pater Gracián, 15 juni 1576)	90
33.	Als u mij maar zo teer bemint (Aan zuster María de San José, 2 juli 1576)	92
34.	Koop geen muilezel maar een goed paard (Aan Lorenzo de Cepeda, 9 juli 1576)	93
35.	Mijn beste vriendin (Aan zuster María de San José, najaar 1576)	94
36.	Hij geeft kracht tot alles (Aan pater Gracián, september-november 1576)	97
37.	Wij kennen nooit onszelf (Aan Lorenzo de Cepeda, november 1576)	99
38.	Niet alle zusters mogen dat doen (Aan pater Gracián, november 1576)	101
39.	Ik word nog een echte non (Aan zuster María de San José, 19 en 26 november 1576)	103
40.	Wat ben ik ondeugend! (Aan pater Gracián, november 1576)	105
41.	Die brieven doen mij leven (Aan zuster María de San José, 7 december 1576)	106
42.	Wat zou ik graag bij u zijn (Aan pater Gracián, 7 en 13 december 1576)	107
43.	Ik ben zo weinig boetvaardig (Aan pater Ambrosio Maríano, 12 december 1576)	109
44.	Bijna twee uur in de nacht (Aan zuster María de San José, 13 en 27 december 1576)	110
45.	Ik weet van geen ophouden (Aan Lorenzo de Cepeda, 2 januari 1577)	111
46.	Betover mij niet! (Aan zuster María de San José, 3 januari 1577)	113
47.	Een stevige band (Aan pater Gracián, 9 januari 1577)	115
48.	Wat is God toch goed! (Aan Lorenzo de Cepeda, 17 januari 1577)	116

- 49.** Hoe kan ik het laten van u te houden? 119
(Aan zuster María de San José, 26 januari 1577)
- 50.** Ik hou niet van zoetigheid 120
(Aan Lorenzo de Cepeda, 10 februari 1577)
- 51.** Slaap genoeg en eet voldoende 122
(Aan Lorenzo de Cepeda, 17-28 februari 1577)
- 52.** Wie heilig wil zijn... 124
(Aan zuster María de San José, 2 maart en 28 juni 1577)
- 53.** Welke vrouw heeft die niet? 125
(Aan zuster Ana de San Alberto, 2 juli 1577)
- 54.** Ik ben zo boos op haar 126
(Aan Gaspar de Villanueva, juli 1577)
- 55.** Wij hebben geen andere helper 128
(Aan koning Filips II, 13 september 1577)
- 56.** Geniet van uw slaap 130
(Aan pater Gracián, december 1577)
- 57.** Twee juwelen 131
(Aan pater Gaspar de Salazar, 7 december 1577)
- 58.** Een arm oud vrouwtje 132
(Aan pater Juan Suárez, 10 februari 1578;
aan pater Gracián, 16 februari 1578)
- 59.** Eten, slapen en praten 136
(Aan pater Gracián, 2 maart 1578)
- 60.** Wat een eenzaamheid voel ik! 138
(Aan zuster María de San José, 28 maart 1578)
- 61.** Verschrikkelijke pijn 139
(Aan pater Gracián, 7, 17 en 22 mei 1578)
- 62.** U moet nog meer van mij houden 141
(Aan zuster María de San José, 4 juni 1578)
- 63.** Hoe graag had ik uw brief verscheurd 143
(Aan pater Gonzalo Dávila, juni 1578)
- 64.** Men vertelt over Teresa heel wat! 145
(Aan Roque de Huera, oktober 1578)
- 65.** Een zwerfende onruststookster 147
(Aan pater Pablo Hernandez, 4 oktober 1578)

66.	De hele dag gehuild (Aan pater Gracián, 15 oktober 1578 en april 1579)	149
67.	Ik heb u nog nooit zo bemind (Aan de karmelietessen van Sevilla, 31 januari 1579)	150
68.	Bevallig en goedhartig (Aan zuster Ana de Jesús Lobera, mei 1579)	151
69.	De Heer trekt het goede uit het kwade (Aan de karmelietessen van Sevilla, 3 mei 1579)	152
70.	Dit arme kleine oudje (Aan zuster María Bautista, 9 en 21 juni 1579)	155
71.	Iets doen voor deze grote God (Aan pater Gracián, 10 juni en 18 juli 1579)	157
72.	Tenzij ik mij sterk vergis (Aan pater Gracián, 7 juli 1579)	158
73.	Ik verlang u innig te omhelzen (Aan zuster María de San José, 22 juli 1579)	159
74.	Ik zou liever dood zijn (Aan Teutonio de Braganza, 22 juli 1579)	160
75.	Wat kennen wij onszelf slecht (Aan Lorenzo de Cepeda, 27 juli 1579)	162
76.	Echte liefde sluimert niet lang (Aan pater Gracián, 4 oktober 1579)	163
77.	Een heilige zonder kop of staart (Aan pater Gracián, 12 en 18 december 1579)	165
78.	Wat een dwaasheden in uw brief (Aan zuster María de San José, eind december 1580)	167
79.	Wat mij vreugde zou verschaffen (Aan pater Gracián, 14 januari 1580)	169
80.	Wees eens uitvoerig in uw brief (Aan zuster María de San José, februari 1580)	170
81.	Geen katten in zakken kopen (Aan zuster María de San José, 8 en 9 februari en 3 april 1580)	171
82.	Ik ben boos op hem (Aan pater Gracián, 11 februari 1580)	173

- 83.** Ik heb zo weinig liefde voor hem 174
(Aan Lorenzo de Cepeda, 10 april 1580)
- 84.** Ik ben aan lijden gewoon 176
(Aan pater Gracián, 5 mei 1580)
- 85.** Ik kan nog niet sterven 177
(Aan Lorenzo de Cepeda, 19 en 26 juni 1580;
aan Lorenzo junior, 28 december 1580)
- 86.** Het zal mij veel moeite kosten 179
(Aan zuster María de San José, 6 augustus 1580)
- 87.** Ik heb u innig lief 180
(Aan pater Gracián, 4 oktober 1580;
aan de zusters van San José in Ávila, 7 oktober 1580)
- 88.** Hij wil mij niet meer zien 182
(Aan pater Gracián, 20 november 1580)
- 89.** Mijn familie maakt het mij lastig 183
(Aan zuster María de San José, 21 november 1580)
- 90.** Meer dan mij lief was 185
(Aan Lorenzo de Cepeda, 27 december 1580)
- 91.** U martelt uzelf af 187
(Aan pater Gracián, 17 februari - 24 maart 1581)
- 92.** Ik voel mij verlaten 192
(aan Ana Enriquez, 4 maart 1581)
- 93.** U bent van mij vervreemd 193
(Aan Antonio Gaytán, 28 maart 1581)
- 94.** Deze grote God kunnen wij overal liefhebben 195
(Aan een religieuze, april 1581)
- 95.** Hij houdt van u! 196
(Aan zuster Ana van de heilige Augustinus, 22 mei 1581)
- 96.** Ik heb in alles tegenzin 197
(Aan pater Gracián, 24 mei 1581)
- 97.** Dood mij niet! 199
(Aan zuster María de San José, 16 juni 1581)
- 98.** Uw schrijven deed mij erg veel leed 200
(Aan Dionisio Ruiz de la Peña, 30 juni en 8 juli 1581)

99.	Ik heb harde woorden gesproken (Aan pater Gracián, 14 juli 1581)	203
100.	Gesprek onder vier ogen (Aan Juana de Ahumada, 26 augustus 1581)	205
101.	Hoe ouder ik word... (Aan Jerónimo Reinoso, 9 september 1581)	206
102.	Een ongeneeslijke kwaal (Aan Sancho Dávila y Toledo, 9 oktober 1581)	207
103.	Eenzaam en verlaten (Aan pater Gracián, 26 oktober 1581)	209
104.	Ik houd van openhartigheid (Aan zuster María de San José, 8 november 1581)	210
105.	Schrijf mij af en toe (Aan Martín Alonso de Salinas, 13 november 1581)	214
106.	Deze doodsangst waarin u mij vasthoudt (Aan Juan de Ovalle, 15 en 29 november 1581; aan Beatriz de Ovalle, begin april 1582)	215
107.	Het boek van Gods barmhartigheden (Aan Pedro Castro y Nero, 19 en 28 november 1581)	217
108.	Hoe gaat het met uw voeten? (Aan pater Gracián, 29 november en 1 december 1581)	219
109.	Wat een schoonmoeder! (Aan pater Gracián, aan Beatriz de Mendoza y Castilla, 4 december 1581)	221
110.	Wat een dwaasheden toch! (Aan pater Gracián, begin december 1581)	224
111.	U werd vroegtijdig lichtzinnig (Aan Lorenzo de Cepeda junior, 15 december 1581)	225
113.	Telkens opnieuw verwonder ik mij (Aan Catalina de Tolosa, 16 januari 1582)	227
114.	Schrijf mij een heel lange brief (Aan zuster María de San José, 6 februari 1582)	228
115.	Wat een handelwijze! (Aan Martín Alonso de Salinas, 1 maart 1582; aan Jerónimo Reinoso, 20 mei 1582)	229

116.	Ik ben oud geworden (Aan zuster María de San José, 17 maart 1582; aan kanunnik Montaja, begin mei 1582; aan Dionisio Ruiz de la Peña, 4 juni 1582)	231
117.	Geen valse nederigheid aub (Aan Nicolás Doria, einde maart 1582)	232
118.	Hij zal voor u zorgen (Aan zuster Leonor de la Misericordia, 6 en 15 mei 1582)	233
119.	De verschrikkelijke brief (Aan zuster Ana de Jesús Lobera, 30 mei 1582)	235
120.	Dat zou mijn dood zijn (Aan pater Gracián, 25 juni 1582)	239
121.	Mijn hart krimpt ineen (Aan zuster María de San José, 6 juli 1582)	240
122.	Ik ben zo ziek (Aan zuster Leonor de la Misericordia, 7 juli 1582)	241
123.	Dat zou mij bijzonder verdrieten (Aan zuster María de San José, 14 juli 1582)	242
124.	Houd een processie (Aan zuster Tomasina Bautista, 3 augustus 1582)	244
125.	Kinderachtigheden (Aan Teresa de Layz, 6 augustus 1582)	244
126.	Als zijn wil maar geschiedt (Aan Sancho Dávila, 12 augustus 1582)	246
127.	Wees zacht in uw woorden (Aan zuster Tomasina Bautista, 27 augustus 1582)	247
128.	Ik heb veel verdriet gehad (Aan pater Gracián, 1 september 1582)	248
129.	Trek u er niets van aan (Aan zuster Ana de los Angeles, 2 september 1582)	250
130.	Ik weet niet waar mijn hoofd staat (Aan zuster Catalina de Cristo, 15 en 17 september 1582)	251
	Het verlangde uur is gekomen	252

INLEIDING

Mensen hebben soms het vermogen om ongekunsteld en eenvoudig zichzelf in een brief prijs te geven zoals in een vertrouwelijk gesprek. Bij Teresa van Ávila (1515-1582) is dit zeker het geval. In haar brieven is ze origineel, direct, zoals het concrete leven zelf. Haar brieven vullen haar geestelijke en mystieke geschriften goed aan. Ja, in haar brieven is ze zelfs veel spontaner en helemaal zichzelf: met alles wat haar ter harte gaat, haar noden, haar sterke en haar zwakke kanten, met haar diepe menselijkheid en haar steeds weer indrukwekkende en tegelijk helemaal geaarde verbondenheid.

Merkwaardig is wel dit: praktisch alle brieven komen uit de laatste periode van haar leven (1568-1582). Heel waarschijnlijk zijn een aantal brieven aan haar broers, die met de Spaanse legers naar Zuid-Amerika vertrokken waren, verloren gegaan. Vanaf 1568 krijgt Teresa steeds meer verantwoordelijkheid over pas gestichte kloosters. Briefwisseling is het enige middel om contact te houden of allerlei zaken te regelen. Teresa schrijft blijkbaar graag. Haar schrijftalent ontdekt ze op latere leeftijd en ze laat het tot volle ontwikkeling komen. Ze schrijft veel, niet enkel op vraag van haar geestelijke begeleiders, maar ook omdat ze de behoefte voelt om haar innerlijke ervaring schriftelijk te verwoorden.

1. Teresa's briefwisseling in de context van haar tijd

Een omvangrijke en slechts gedeeltelijk bewaarde correspondentie

Teresa is een ijverige briefschrijfster. Haar brieven maken bijna de helft uit van de geschriften die wij nog van haar bezitten. Slechts een klein gedeelte (ongeveer 480) van haar enorme correspondentie is bewaard gebleven. Op grond van interne criteria en getuigenissen schat men het aantal brieven uit de periode 1568-1582 op minstens tienduizend, mogelijks zijn het er veel meer geweest (zelf geschreven of gedictieerd). Het is een ongelooflijke prestatie als wij bedenken dat Teresa deze omvangrijke correspondentie schrijft naast de vele opgaven die tijd en krachten eisen. Zelf getuigt ze dat ze soms tot diep in de nacht aan het schrijven is, ook al vangt in haar klooster het morgengebed aan om vijf uur (in de winter om zes uur): "Het is al bijna twaalf uur en ik ben erg moe; daarom houd ik op met schrijven" (brief aan Juana de Ahumada, 4 februari 1572). Of nog: "Zo

meteen slaat het twee uur, daarom kan ik niet uitvoerig zijn; twee in de nacht, bedoel ik” (brief aan María de San José van 13 december 1576). Vanaf 1576 heeft Teresa gezondheidsproblemen die haar soms hinderen om zelf te schrijven en daarom doet ze bij gelegenheid beroep op een secretaresse. Dat wordt steeds vaker het geval als Teresa in december 1577 bij een val haar linkerarm breekt die nooit meer in orde komt zodat ze tot aan het einde van haar leven gehandicapt is. Maar ook dan probeert ze nog enkele eigenhandig geschreven woorden toe te voegen aan de brief die ze dicteert. Haar trouwste secretaresse in die laatste levensjaren en ook haar verpleegster is Ana de san Bartolomé. Teresa heeft haar leren schrijven.

Haar brieven zijn gericht tot een zeer verscheiden groep van mensen: familieleden, medebroeders en vooral zusters binnen de pas hervormde Karmel, vrienden en vriendinnen, medewerkers en weldoeners. Natuurlijk komen ook autoriteiten uit de kerkelijke en burgerlijke wereld voor op de lijst van geadresseerden: onder andere koning Filips II, een aantal bisschoppen en theologen; zij vraagt hen raad, maar vooral zijn het vriendschappelijke brieven waarin tenslotte zij raad en leiding geeft aan haar correspondent. Dat maakt dat er naast heel persoonlijke brieven ook veel zakelijke brieven te vinden zijn. Vaak lopen die twee door elkaar; telkens valt daarbij de spontane en mondelinge stijl op.

Historische documenten

Teresa's brieven zijn dikwijls historische documenten. Ze bevatten tal van interessante details over de beginfase van Teresa's hervormingswerk (inclusief alle moeilijkheden, onbegrip en tegenkating). Haar brieven zijn ook een spiegel van de geschiedenis zowel van de kerk als van de maatschappij. Teresa is immers een vrouw met een uiterst wakkere interesse voor alles wat de mensen in haar tijd beweegt. Vandaar vinden we in haar brieven allusies op belangrijke religieuze en politieke gebeurtenissen (bv. de moord op de hugenoten in Parijs tijdens de Bartholomeüsnacht van 24 augustus 1572; Teresa zinspeelt erop in haar brief aan koning Filips II van 11 juni 1573). Natuurlijk ontbreken de verwijzingen naar kerkelijke gebeurtenissen niet, zoals de laatste sessies van het Concilie van Trente (brief van 2 januari 1575 aan Teutonio de Braganza).

De postverbindingen in het Spanje van de zestiende eeuw

Een brief schrijven vereist in Teresa's tijd reeds een goede veer vinden en inkt klaarmaken. Aan haar broer Lorenzo verzekert ze: "Lees mijn brieven altijd opnieuw voor. Ik heb speciaal voor goede inkt gezorgd" (23 december 1561). Vooral betekent een brief schrijven: rekening houden met de tekorten van de postverbindingen, lange wachttijden erbij op de koop toe nemen, nooit met zekerheid weten of de brief wel zal aankomen. Teresa moet zich zo goed mogelijk behelpen met de bestaande postdiensten.

Eenzijds heeft de uitbreiding van het Spaanse rijk geleid tot de stichting van de zogenaamde 'koninklijke post', een voor die tijd uitzonderlijk en zelfs internationaal net van postverbindingen dat eerst en vooral open staat voor de grote instanties en handelsmarkten. Tijdens Teresa's leven kunnen ook particulieren van deze dienst gebruik maken. Anderzijds functioneert deze postdienst enkel tussen de grotere steden en was niet altijd betrouwbaar omwille van slordigheid en corruptie bij de ambtenaren. Teresa probeert dan ook persoonlijk contact te hebben met de postmeester. Haar goede relatie met de postmeester van Toledo, Antonio de Figueredo, verklaart waarom zoveel brieven bewaard zijn uit de periode van Teresa's verblijf aldaar (juli 1576 - juli 1577). Zie de brief aan Mariá de San José van 7 september 1576.

Het meest vertrouwt zij haar brieven toe aan voerlui. Zij vragen wel meer geld dan de koninklijke post, maar zij nemen ook goederen mee. Ze zijn vooral betrouwbaarder omdat ze zelf het geld innen. Er is wel een nadeel: ze bedienen enkel de steden die door relatief grote wegen verbonden zijn, en dan enkel maar in de zomer, voor zover die wegen berijdbaar zijn. In de winter en in het algemeen voor de verbinding met kleinere en afgelegen plaatsen, is Teresa aangewezen op de diensten van de muilezeldrijvers. Maar net zoals bij de voerlui weet men nooit met zekerheid wanneer zij zullen voorbijkomen. De muilezeldrijvers vragen veel geld maar zij zijn relatief betrouwbaar.

Het vlugst en het zekerst, maar ook het duurst, zijn de koeriers die zowel de grote als de kleine wegen nemen. In belangrijke gevallen brengen zij ook het antwoord mee. 'Snel' is natuurlijk een relatief begrip: voor zover hij geen omwegen maakt, heeft een koerier 's zomers minstens vijf dagen nodig voor de heen- en terugtocht tussen Ávila en Madrid (een 150 kilometer). In werkelijkheid zijn ze

dikwijls langer onderweg. Alles gaat langzaam en onzeker zodat de geadresseerde reeds verhuisd of vertrokken kan zijn wanneer zijn post eindelijk op het oude adres aankomt. Teresa gaat daarom (en ook uit voorzichtigheid) een eigen net van postverbindingen uitbouwen: ze zendt haar brieven naar bepaalde kloosters waar de geadresseerde ze op de doorreis kan afhalen. Zo zijn de priorinnen van haar kloosters (vooral de priorin van Sevilla, María de San José) haar belangrijkste postverdeelsters.

Is het postverkeer in Spanje reeds moeilijk en tijdrovend, des te meer gold dit voor de briefwisseling met West-Indië. Er moest een boot zijn die vertrok, die moest dan nog veilig aankomen... Omdat de officiële postdiensten weinig betrouwbaar waren probeerde men een koopman te vinden die de overzeese reis ondernam, tegen betaling bezorgde hij persoonlijk de post. Geen wonder dat er maar weinig van de vele brieven die Teresa aan haar broers in West-Indië stuurde, bewaard gebleven zijn.

Zeer gecompliceerd, onzeker en langzaam is ook het briefverkeer met Italië. Teresa schrijft brieven naar de generale overste, Giovanni Batista Rossi. Op 18 juni 1575 antwoordt ze hem: "Gisteren ontving ik twee brieven van u, waarnaar ik zeer verlangde; de ene was gedateerd van oktober, de andere van januari..." Ze voegt er aan toe: "De vorige week heb ik u twee lange brieven van gelijke inhoud gestuurd en wel langs twee verschillende wegen omdat ik wens dat er ten minste één in uw bezit komt".

Duur en onzeker, maar een prioriteit

In deze situatie moet het ons niet verbazen dat Teresa bij gelegenheid klaagt over de hoge kosten die haar uitgebreide correspondentie meebrengt: "Ik heb al zoveel onkosten, al reken ik alleen maar het brievenport; het spijt me dat dit zo hoog oploopt en zo herhaaldelijk betaald moet worden..." (brief aan haar broer Lorenzo, 24 juli 1576). Toch primeert bij Teresa de behoefte aan contact met haar familie en medezusters; dat is belangrijker dan spaarzaamheid. Vooral in haar laatste levensjaren vraagt zij om iemand te zoeken die de brieven kan bezorgen. Dat levensmiddelen gezonden worden vindt ze ongepast: "Stuur mij toch om Gods wil niets meer; het kost alles meer dan het waard is, van de kweeperen zijn er maar enkele goed aangekomen..." (brief van 9 september 1576 aan María de San José).

Dat veel van haar brieven nooit de bestemming bereiken ligt niet enkel aan de slechte postverbindingen. Soms was er ook boos opzet in het spel. Aan de bisschop van Ávila schrijft ze: “Ik heb herhaaldelijk geschreven: van één brief weet ik dat hij u, om bepaalde redenen, niet werd bezorgd; van de overige weet ik niets” (februari 1574). Teresa neemt daarom de gewoonte aan om belangrijke brieven in meerdere exemplaren te schrijven en uit voorzorg langs verschillende wegen naar de geadresseerde te sturen. Ze beseft dat haar brieven soms door haar tegenstanders onderschept worden: “Ik geloof ook dat brieven van mij in andere handen zijn geraakt” (brief van 6 januari 1575). Het lijkt haar dan ook van belang zoveel mogelijk betrouwbare koeriers in te schakelen. Vanaf 1576 gaat Teresa zelfs vanuit veiligheidsoverwegingen haar toevlucht nemen tot schuilnamen die soms blijk geven van humor, maar ook gemakkelijk te doorzien zijn.

2. Teresa als briefschrijfster

Voor lezers die vertrouwd zijn met de mystieke geschriften van Teresa, kan het verrassend zijn dat de meeste van haar brieven zo weinig ‘geestelijk’ zijn (de *Gewetensbrieven* zijn daarentegen mededelingen over haar innerlijke ervaringen, geschreven aan haar biechtvaders en begeleiders; ze werden gepubliceerd in één volume samen met *Innerlijke burcht*). Inderdaad, het gaat in haar briefwisseling niet in de eerste plaats om het doorgeven van een geestelijke leer, zoals dit wel het geval is bij grote figuren uit de kerkgeschiedenis. In de meeste brieven van Teresa gaat het vooral om alledaagse zorgen of zakelijke aangelegenheden, die te maken hebben met haar stichtingswerk en de verantwoordelijkheid voor die kloosters. In de geschiedenis van de spiritualiteit nemen de brieven van Teresa dus een bijzondere plaats in.

Maar het is juist dat nuchter, alledaags karakter van haar brieven dat er de onschatbare waarde aan geeft. Nergens leren we haar zozeer als persoon kennen als in haar brieven, nergens is zo onmiddellijk grijpbaar hoe de grote mystica en kloosterstichteres, als mens en vrouw, met de gewone dingen van het uitputtende alledaagse leven omgaat. Voor haar zusters schrijft ze deze bekende zin, die iets verradt van haar houding in de drukte van elke dag: “Sta je in de keuken, weet dan dat de Heer zich te midden van de pannen bevindt en dat Hij je innerlijk en uiterlijk helpt” (*Kloosterstichtingen* 5,8).

Het belangrijkste in de brieven van Teresa, de eigenlijke boodschap ervan, is dus de fascinerende persoonlijkheid van de schrijfster: Teresa als vrouw en Godzoeker. Door haar persoonlijke uitstraling en haar navolgbare spiritualiteit-in-het-dagelijks-leven houdt zij de lezers in haar ban en wordt zij daardoor zelf tot een geestelijke boodschap die onophoudelijk aantrekt naar haar eigen krachtbron: vertrouwen hebben in Gods vriendschap die ons in Jezus Christus aangeboden wordt en samen met Hem op weg gaan midden in het leven.

Brieven schrijven als een lust en een last

Teresa's correspondenten worden in de loop van de jaren steeds talrijker. De vele brieven beantwoorden vraagt ook veel tijd. Teresa klaagt soms over een tekort aan tijd: ze heeft nog andere huiselijke bezigheden. Haar correspondentie wordt zowaar haar ergste beproeving. Aan haar zus Juana bekent ze: "Ik doe mezelf geweld aan niet te bed te blijven, tenzij alleen als ik koorts heb die de gehele nacht aanhoudt. Om twee uur komen de koude rillingen, maar niet zo heel erg. Voor het overige gaat het me goed, ondanks alle bezigheden en zorgen. Ik weet zelf niet hoe ik het volhoud. Het ergste zijn die brieven" (4 februari 1572). En nog duidelijker schrijft ze aan doña Ana Enríquez: "Het vele brieven schrijven veroorzaakt mij zoveel last en, als ik het eens alleen maar uit plezier zou willen doen, dan ontbreekt mij steeds de tijd" (23 december 1574).

Dat is één zijde van de medaille: de brieven nemen veel tijd in beslag. Maar er is ook een andere zijde: soms schrijft Teresa lange epistels aan vrienden of vriendinnen, die naast zakelijke onderwerpen ook heel wat persoonlijke gegevens bevatten. Daar laat ze zich kennen als een zeer communicatieve en op dialoog aangewezen vrouw. Teresa schrijft ook veel brieven vanuit een innerlijke noodzaak; ze heeft er behoefte aan zich mee te delen en minstens schriftelijk in contact te blijven met de mensen die haar nabij zijn. Met een ontwapenende eerlijkheid geeft zij toe dat zij dat nodig heeft. Aan haar goede vriend Francisco de Salcedo bekent zij: "Meen niet dat het verloren tijd is mij te schrijven; ik heb dat af en toe nodig" (september 1568). Aan een zeer goede vriendin, zuster María Bautista, verwijt ze delicaat: "Het is niet mooi van u, dat u mij zo lang niet schrijft, want u weet te goed hoeveel plezier uw brieven mij altijd doen" (11 september 1574).

Een meesteres van de dialoog

Teresa's brieven zijn dikwijls kleine literaire kunstwerken. Het zijn echte dialogen. Teresa kan zich meesterlijk inleven in de ander. In haar brieven ontvouwt ze heel haar bekwaamheid op relationeel gebied; ze toont ook haar talent om met de meest verschillende soorten mensen om te gaan. Ze kan echt meeleven, empathisch zijn: "Ik weet beter dan u het mij kunt zeggen of per brief meedelen wat u doormaakt..." (aan haar zus Juana, februari-maart 1572).

Maar goede vrienden en vriendinnen moeten ook soms de waarheid eens horen, ook al is ze mooi ingekleed! Aan zuster María Bautista (piorin in Valladolid) schrijft ze: "Ik ken uw karakter en daarom kan ik het begrijpen dat u in moeilijkheden verkeert. Op een of andere wijze moet u toch trachten heilig te worden. En het verlangen naar de eenzaamheid is voor u verkieslijker dan de eenzaamheid zelf" (brief van 14 mei 1574). Vrijmoedig zegt ze haar mening aan haar geestelijke begeleider, de grote theoloog Domingo Bañez: "Graag zou ik eens met u praten over uw angstvalligheden, die tenslotte toch niets anders zijn dan tijdverlies, maar u wilt mij niet geloven, omdat u nog te weinig nederig bent. Dan doet pater Melchior het beter" (februari 1574).

Teresa toont ook, als het nodig is, dat ze een confrontatie en zelfs een conflict niet uit de weg gaat. Zo bijvoorbeeld heeft ze het moeilijk met haar eigenzinnige medebroeder Ambrosio Maríano die haar geduld nogal eens op de proef stelt. Zonder enige afspraak reist hij naar Madrid en laat Teresa te midden van de grootste moeilijkheden achter in Sevilla. Teresa laat haar ergernis de vrije loop: "Mijn God, wat verstaat u de kunst mij op de proef te stellen! Ik verzeker u dat ik heel veel deugdzaamheid moet bezitten om u deze brief te schrijven... als ik bedenk in hoe grote verlegenheid u mij hebt gelaten en zie dat u zich nergens meer om bekommert, dan weet ik niet wat te denken..." (brief van 9 mei 1576). En een tijdje later klinkt het heftig: "Ik zeg u dat ik niet weet hoe wij beiden in vrede kunnen leven, want u geeft mij zoveel aanleiding tot oorlog voeren" (begin oktober 1576).

Steeds weer zijn er teksten die duidelijk tonen dat de dialoog in werkelijkheid een 'trialoog' is omdat het innerlijk gesprek met de goddelijke vriend verder gezet wordt. Aan haar zus Juana schrijft ze op 19 oktober 1569: "Ziet u nu niet hoe God werkt in Lorenzo de Cepeda? Mij dunkt, hij is er veel meer op bedacht hoe zijn kinderen hun zielenheil kunnen bewerken, dan wel hoe hij een groot vermogen

zal verwerven. O Jezus, hoeveel ben ik U verschuldigd en hoe slecht dien ik U!” Zo dikwijls komt het in haar brieven tot een spontaan gebed: “God zij geprezen” of: “Hij zij voor altijd geprezen!”

Helemaal mens en vrouw

In haar correspondentie blijft Teresa helemaal mens en vrouw. Met hartverwarmende eerlijkheid en vrijmoedigheid laat zij de lezers kijken in haar eigen leven, in alles wat haar beweegt. Openheid en eerlijkheid waardeert zij ook bij anderen. Aan pater Jerónimo Gracián schrijft zij over zijn moeder: “Zij heeft een openhartigheid en klaarheid waarover ik verstomd heb gestaan”. En onmiddellijk voegt ze er een beetje schalks aan toe: “In dit opzicht heeft zij veel voor op haar zoon” (20 september 1576). Haar brieven getuigen van een brede kijk op het leven van een mens en van een christen. Zij stelt niet enkel belang in het geestelijk welzijn van haar correspondenten, maar ook in de vele alledaagse details en heel in het bijzonder in de gezondheidstoestand van de anderen. Aan haar vriendin zuster María Bautista bekent ze: “Ik ben voor niets gevoeliger dan voor hevige pijn, die ik zelfs mijn vijanden niet zou toewensen” (brief van 19 februari 1576).

Aanstekelijk en ontroerend is het te zien hoe zij geenszins vermijdt zeer menselijke trekken prijs te geven. In alle openheid toont zij haar gevoelens, noden en menselijke grenzen. Na haar eerste ontmoeting met Johannes van het Kruis schrijft ze aan Francisco de Salcedo: “Hij wordt blijkbaar door God geleid en gesteund, want wij hebben inderdaad in onze aangelegenheden dikwijls zeer moeilijke ogenblikken beleefd; ik ben zelf een beproeving voor hem geweest en was meermalen boos op hem...” (brief van eind september 1568). Spontaan flapt ze eruit nadat ze van een overste een pak toegezonden kreeg: “Wat voor een moeite doet zij om mij schorseneren te zenden. Maar ik heb er nauwelijks van gegeten want ik heb een geweldige tegenzin in zoetigheden gekregen. Toch heb ik haar bezorgdheid voor mij gewaardeerd” (brief aan María Bautista, juni 1574). Evenzo bekent ze hoe pijnlijk het haar valt afscheid te moeten nemen van dierbare medezusters: “Als de zusters misschien bedroefd zijn over mijn afwezigheid, dan zijn zij mij dat wel verplicht. Geve God dat het leed en verdriet die het verlaten van zo innig beminde dochters mij veroorzaakt, moge strekken tot Zijn eer” (aan María de San José, 18 juni 1576).